

Veřejné osvětlení a jeho současný stav v České republice

Jiří Tesař

Společnost pro rozvoj veřejného osvětlení, tesarj@srvo.cz

1. Úvod

Pod pojmem veřejné osvětlení (VO) se rozumí osvětlení veřejných komunikací a prostranství (místních komunikací, silnic, dálnic, komunikací pro pěší a cyklistickou dopravu, včetně tunelů, podjezdů, podchodů, mostů, lávek, křižovatek, přechodů, náměstí, parků, pěších a obytných zón, zastávek městské hromadné dopravy, parkovišť atd.), osvětlení významných objektů (fasád budov, architektonických památek, výtvarných děl, přírodních útvarů apod.), osvětlení veřejných hodin, slavnostní osvětlení (používané při zvláštních příležitostech, často s provizorním napájením, např. vánoční výzdoba) apod., ve městech, v obcích i mimo ně.

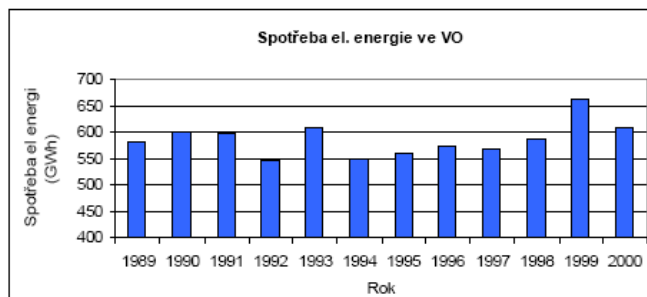
VO patří mezi tzv. neplacené služby veřejnosti, obvykle hrazené z obecních rozpočtů. Nemá komerční charakter. VO má za úkol především umožnit uživatelům společných venkovních prostorů pohyb za tmy při zajištění obdobné bezpečnosti a pohody jako ve dne. Dokresluje urbanismus oblasti, napomáhá orientaci uživatelů.

Veřejné osvětlení je důležitou součástí životního prostředí a podstatně ovlivňuje veřejný pořádek a bezpečnost dopravy, osob a majetku i atraktivnost měst a obcí a významnou měrou přispívá ke spokojenosti obyvatel.

Provedené výzkumy potvrdily přímý vztah mezi úrovní veřejného osvětlení a dopravní nehodovostí, zločinností, vandalismem a dalšími nežádoucími protispolečenskými jevy.

2. Nárůst spotřeby el.energie 1989 až 2000

Projevuje se neustálý nárůst cen elektrické energie, jejímž významným odběratelem je právě oblast VO. Poslední zjištěné informace o spotřebě VO byly stanoveny naposledy v roce 2000. Zjištěná spotřeba el. energie pro provoz VO dle jednotlivých oblastí a velikostí měst a obcí z pohledu energetické náročnosti těchto osvětlovacích soustav je (viz. tabulka 1).

tabulka 1

3. Statistické vyhodnocení VO v ČR pro rok 2007/2008

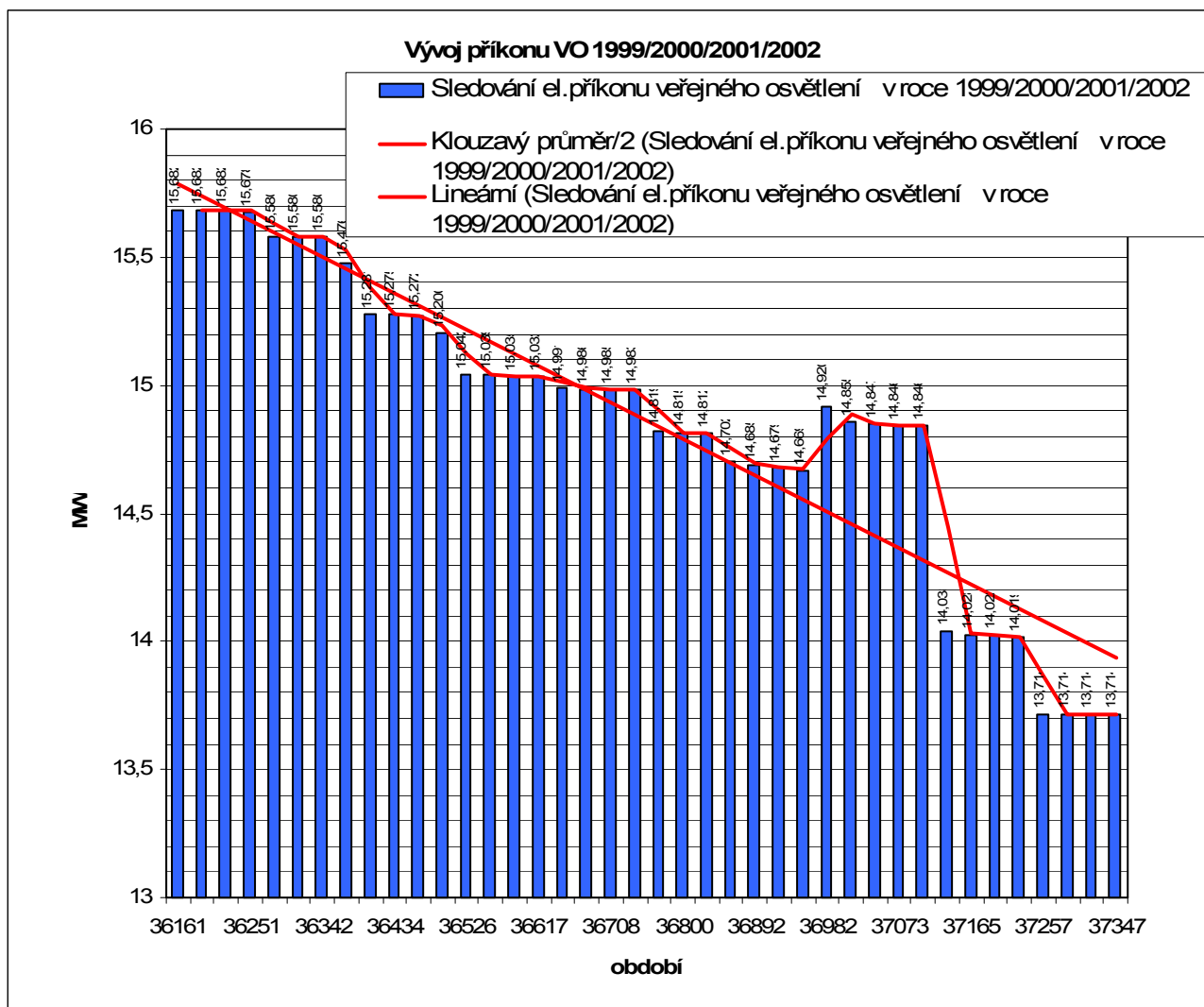
Na konci roku 2007 byl proveden výzkum týkající se stavu veřejného osvětlení v ČR. Tým pod vedením Prof. Ing. Karla Sokanského CSc. zpracoval data o VO, která byla poskytnuta městy a obcemi formou dotazníkové akce. Tento výzkum byl proveden na základě požadavků České energetické agentury (ČEA), která na toto téma vypsala grant v rámci Státního programu (program EFEKT) na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie. Jedním z bodů zadání grantu je rozbor aktuálních krajských koncepcí týkajících se veřejného osvětlení a studium potenciálu úspor veřejného osvětlení dle velikosti měst a obcí. Dalším obsahem byly činnosti v popisu metodiky sběru dat o VO a stanovení postupu statistického zpracování získaného souboru dat. Obesláno bylo 6244 obcí a měst. Zařazeno do databáze bylo 616 obcí a měst, nejvíce odpovědí došlo z obcí pod 500 obyvatel a to 292. Spotřeba el. energie na světelné místo roste s počtem obyvatel až na jednu výjimku (kategorie 25 ÷ 50 tisíc obyvatel), způsobenou zřejmě malým souborem dat v této kategorii. Hlavní příčinou je vypínání VO v menších obcích i v době, kdy by se mělo svítit. Roční spotřeba el. energie na obyvatele je až na jednu výjimku (kategorie 10 ÷ 25 tisíc obyvatel) přibližně stejná a má hodnotu více než 50 kWh/obyvatele. Svědčí to o tom, že v menších obcích je větší počet světelných míst na obyvatele a naopak odběr el. energie na světelné místo je větší u velkých měst z důvodu delší doby svícení. Z výše uvedeného závěru je proveden odhad spotřeby el. energie v České republice, který je stanoven s 95% spolehlivostí v rozmezí (463,2 ÷ 628,5) GWh, což koresponduje s údaji získanými z distribučních společností (viz. tabulka 2).

	dodaná el. energie – VO	dodaná el. energie - celkem
ČEZ	374,8 GWh	34664 GWh
EON	167 GWh	11500 GWh
PRE	58,75 GWh	6100 GWh
Energie celkem - Σ	600 GWh	52264 GWh
Energie celkem - Σ v %	1,14 %	100 %

tabulka 2

Instalovaný příkon na obyvatele mírně klesá s počtem obyvatel měst a obcí. Z tohoto údaje je proveden odhad instalovaného příkonu VO v ČR, který se s 95% spolehlivostí pohybuje v rozmezí (126,35 ÷ 140,8) MW. To koresponduje s úvahou odhadu příkonu 130W na světelné místo při uvažovaném počtu světelných míst 1 milion.

Vývoj příkonu VO v letech 1999/2000/2001/2002.

Nezávisle na této studii byla zpracována samostatně data odlišným způsobem o stavu VO v Libereckém kraji . Do zpracování dat dotazníkové akce se zapojil Svaz obcí Libereckého kraje a krajský úřad v Liberci.

Cílem této studie je především zpracování problematiky veřejného osvětlení s ohledem na trendy, vývoj a návrh postupu a metod k dosažení co nejnižších nákladů na provoz, výstavbu, modernizaci, rekonstrukce, správu, provoz a údržbu VO a činností souvisejících. Výstupy ze Studie by měly sloužit jako podklad pro vypracování dalších dílčích materiálů pro potřeby obcí sdružených v SOLK.

4. Statistické vyhodnocení VO v ČR pro rok 2007/2008

Z provedeného průzkumu v roce 2007/2008, dále z průzkumu stavu VO v Libereckém kraji a ze vzorků stávajících a provedených pasportů soustav VO na území libereckého kraje doplněných o data z pasportů měst a obcí spravovaných fa ELTODO, byl vypracován model předpokládaných počtů světelných míst měst a obcí za jednotlivé kraje. Dále byl tento statistický model rozpracován na města a obce s různým počtem obyvatel. Předpokládaná statistická odchylka je +/- 10%.

Zjištěné základní statistické údaje o VO na území ČR pro rok 2009

Administrativní ČR členění podle účelu

Kraje	14
Okresy	77
Obce s rozšířenou působností	204
Pověřené obce	384
Obce celkem	6 429

Statistické demografické údaje České republiky

Rozloha km ²	78 867
Počet obyvatel	10 467 542
Hustota zalidnění obyvatel na 1 km ²	133

Počty obyvatel krajů - rozloha - hustota zalidnění k lednu 2009

	obyvatel	rozloha km ²	hustota zalidnění 1km ²	počet světelných míst celkově	počet světelných míst na 1km ²
hlavní město Praha	1 233 211	496	2 486,3	138 563	279
Středočeský kraj	1 230 691	11 014	111,7	170 929	16
Jihočeský kraj	636 328	10 056	63,3	88 379	9
Plzeňský kraj	569 627	7 561	75,3	79 115	10
Karlovarský kraj	308 403	3 314	93,1	42 834	13
Ústecký kraj	835 891	5 335	156,7	116 096	22
Liberecký kraj	437 325	3 163	138,3	60 740	19
Královéhradecký kraj	554 520	4 758	116,5	77 017	16
Pardubický kraj	515 185	4 519	114,0	71 553	16
kraj Vysočina	515 411	6 795	75,9	71 585	11
Jihomoravský kraj	1 147 146	7 196	159,4	159 326	22
Olomoucký kraj	642 137	5 159	124,5	89 186	17
Zlínský kraj	591 412	3 964	149,2	82 141	21
Moravskoslezský kraj	1 250 255	5 427	230,4	173 647	32
Kontrolní součty	10 467 542	78 757	292,5	1 421 109	

Města a obce ČR podle počtu obyvatel a statisticky upravené údaje o soustavách VO

	počet měst	počet obyvatel	počet světelných míst celkově	počet obyvatel na 1 světelné místo	průměrný příkon na 1 svítidlo W	instalovaný příkon soustav kW - odhad	roční doba provozu v hodinách	roční spotřeba el.energie v MWh	platby za kWh - Kč	roční náklady na el.energi v tis.Kč
města a obce nad 1 mil obyvatel	1	1 233 211	138 563	8,9	92	12 748	4 094	52 189,5	2,2	114 816,9
města a obce nad 100 tis.obyvatel	5	2 154 615	244 843	8,8	120	29 381	4 057	119 199,2	2,1	250 318,3
města a obce mezi 50 - 100 tis.obyvateli	17	1 209 452	139 017	8,7	115	15 987	4 087	65 338,9	2,2	143 745,6
města a obce mezi 20 - 50 tis.obyvateli	41	1 213 675	141 125	8,6	120	16 935	4 015	67 994,0	2,5	169 985,1
města a obce mezi 10 - 20 tis.obyvateli	67	941 601	123 895	7,6	125	15 487	4 019	62 241,7	2,7	168 052,5
města a obce mezi 5 - 10 tis.obyvateli	147	1 027 371	148 894	6,9	133	19 803	3 907	77 370,1	2,8	216 636,3
města a obce mezi 2 - 5 tis. Obyvateli	484	1 180 597	175 848	6,6	143	25 146	3 873	97 391,5	3,1	301 913,6
města a obce do 2 tis.obyvatel	5 667	1 527 020	305 404	5,0	154	47 032	3 650	171 667,6	3,2	549 336,3
celorepublikový průměr				7,4	125,3			3962,8	2,6	

Na této tabulce je prokázáno ze statistických údajů ,že čím je menší obec, tím má na jedno světelné místo méně obyvatel a zároveň se zvyšuje instalovaný příkon jednoho svítidla.

Města a obce ČR podle počtu obyvatel a statisticky upravené údaje o soustavách VO. Spotřeba el.energie – náklady na el.energi.

	počet světelných míst celkově	instalovaný příkon soustav kW - odhad	roční doba provozu v hodinách	roční spotřeba el.energie v kW	platby za kWh - Kč	roční náklady na el.energi v Kč	roční náklady na el.en.Kč-obyvatel	roční náklady na el.en.Kč-SM
města a obce nad 1000000 obyvatel	138563	12747,8	4 094	52189489,52	2,0	104378979,0	84,64	753,30
města a obce nad 100000 obyvatel	244843	29381,1	4 057	119199178,02	2,1	250318273,8	116,18	1022,36
města a obce mezi 50000 a 99999 obyvatel	139017	15987,0	4 087	65338906,58	2,2	143745594,5	118,85	1034,01
města a obce mezi 20000 a 49999 obyvatel	141125	16935,0	4 015	67994025,00	2,5	169985062,5	140,06	1204,50
města a obce mezi 10000 a 19999 obyvatel	123895	15486,9	4 019	62241684,52	2,7	168052548,2	178,48	1356,41
města a obce mezi 5000 a 9999 obyvatel	148894	19802,9	3 907	77370118,86	2,8	216636332,8	210,86	1454,97
města a obce mezi 2000 a 4999 obyvatel	175848	25146,3	3 873	97391497,26	3,1	301913641,5	260,14	1716,90
města a obce do 2000 obyvatel	305404	47032,2	3 650	171667588,40	3,2	549336282,9	359,74	1798,72
Kontrolní součty	1417589	182519	31702	713392488,16	21	1904366715,2	1469	10341
celorepublikový průměr		22814,9	3962,8		2,6		183,6	1292,6

V této tabulce je vidět, že čím je menší obec, tím se značně zvyšují náklady na spotřebovanou el.energi jak v přepočtu na 1 obyvatele tak v nákladech na 1 světelné místo.

Ve výčtu statistických dat by se dalo dále pokračovat a sledovat jednotlivé položky. Také se již dá zpracovat statistický model o stavu VO s různými formami jednotlivých sledovaných položek. To ale není mým cílem .Pro základní posouzení nákladů na spotřebovanou energii je tento výčet plně dostačující.

5. Vyhodnocení statistických údajů VO v ČR pro rok 2009

Celkový počet světelných míst na území ČR	1.353.607,0 ks
Průměrný počet obyvatel na 1 světelné místo	7,4 obyvatel
Průměrný příkon na 1 SM	125,3 W
Instalovaný příkon ČR odhad	182.519,2 kW
Průměrná doba provozu VO	3962,8 hod
Průměrná cena v ČR 1 kWh	2,6 Kč
Roční spotřeba el.energie VO ČR	713.392,5 MWh
Roční náklady na el.energie VO ČR	1,9 miliardy Kč
Průměrné roční náklady na el.en./1 obyvatel ČR	183,6 Kč
Průměrné roční náklady na el.en./1 SM ČR	1.292,6 Kč

Z uvedeného statistického průzkumu se dá určit, že průběžně dochází ke snižování nákladů na el.energie .Od posledního průzkumu zpracovaného Seven v roce 2000 byly průměrné roční náklady na spotřebovanou el.energie 1.650 Kč při průměrné sazbě za 1 kWh 1,60 Kč.Za devět let se podařilo snížit průměrné náklady na spotřebovanou energii o 358 Kč , i když průměrná sazba za 1 kWh byla navýšena o 1 Kč.

6. Závěr

Získání přesných dat o stavu VO jednotlivých obcí je velice problematické . Většina obcí nevlastní pasport veřejného osvětlení a ani neuvažuje o tom, že si tento základní dokument nechá zpracovat. Bohužel drtivá většina obcí má jiné priority a financování VO je až na 4. a 5. místě důležitosti. Volení zástupci měst a obcí nevědí, jak je tento dokument důležitý k hospodárnému plánování provozu VO včetně rekonstrukcí. A už vůbec ne, že je jejich povinností ze zákona takovýto dokument vlastnit.

Zjištěné závady z průzkumu veřejného osvětlení.

- Provozování soustavy VO bez revizních zpráv. Veškerá el.zařízení je možné provozovat jen na základě platné revizní zprávy, kterou je nutné provádět pravidelně každé čtyři roky.
- Převážná část zařízení VO je umístěna na cizím majetku. V případě, že na toto umístění není sepsána smlouva o věcném břemenu může dojít k neplánovaným investicím do VO např.rušení neizolovaných kabelových tras energetikou.
- Investice do rekonstrukcí nebo oprav zařízení VO jsou neekonomické. Opravy a rekonstrukce jsou prováděny bez předchozího energetického vyhodnocení. Například náhrada starého svítidla svítidlem novým o stejném příkonu.
- Provozování VO bez základních znalostí této problematiky. To má za následek zvýšené náklady na provoz a údržbu , špatné plánování obnovy VO atd. a dále v některých případech vysoké platby z hlavního jističe / jsou předimenzované/.

Zjištěné technické údaje o veřejném osvětlení.

STAV DOKUMENTACE:

- Úplné a částečné revize VO má cca 25% obcí, jinak provozují zařízení bez revizních zpráv.
- Pasport VO vlastní jen 30% obcí.

ZAJIŠTĚNÍ ÚDRŽBY - SPRÁVCE VO:

- 50% obcí si tuto činnost zajišťuje samo prostřednictvím starosty nebo zastupitelů.
- 37% obcí má tuto činnost zajištěnou smluvně odbornou firmou.
- 11% obcí má tuto činnost zajištěnou prostřednictvím osoby se žebříkem.
- 2% obcí nemá tuto činnost zajištěnou vůbec.
- Jen u 25% subjektů se dá říci, že rozumí osvětlení, jinak to jsou velice dobří elektrikáři .
- Z celkového počtu zástupců obcí (starostů nebo pověřených osob) jen 10% je schopno vyhodnotit nebo stanovit správný postup provozu , údržby, rekonstrukce a výstavby VO. Ostatní , respektive většina ,si pletou žárovku s výbojkou nebo zářivkou. Takže v těchto případech je velice těžké získat data, která jsou zásadní, pro tento průzkum.

Popis stavu jednotlivých součástí soustavy VO obcí s počtem obyvatel do 20 000.

Zapínací místa / ZM /

Většina rozvaděčů ZM je vybavena měřením spotřeby elektrické energie na straně rozvodných závodů. Kontrola správné funkce rozvaděčů a osvětlovacích míst není prováděna při pravidelných prohlídkách zařízení podle plánu údržby a zjištěné závady pak nejsou operativně odstraňovány podle závažnosti.

Kompletní materiály týkající se rozboru stavu VO z hlediska životnosti stávajícího vybavení VO v obcích se nepodařilo zajistit. Podle sdělení obcí /dotazníků/nejsou ZM i SM v pořádku. Preventivní údržba není prováděna. Způsob ovládání VO závisí na mnoha kriteriích a možnostech obcí. Současný stav řízení a správy VO není integrováno. VO není řízeno automaticky, není monitorován stav VO a nejsou shromažďovány údaje o jeho provozu, spotřebě, poruchách apod. na úroveň zapínacích míst .

Svítilna pro veřejné osvětlení /SV/

Svítilna v obcích a jejich skladba je v provedení mnoha druhů (typů) . 50% svítidel je na hranici životnosti ,40% je zcela nevyhovujících a 10% je ve stáří do 5 let. U starých typů svítidel se již nevyplácí jejich oprava z důvodu neexistujících náhradních dílů, vypálených refraktorů a rozpadlých difusorů .Běžná plánovaná životnost svítidel je mezi 25 až 30 roky provozu. Z uvedeného průzkumu jasně vyplývá, že stávající svítidla jsou za dobou své životnosti nebo na svém konci.Provoz a údržba je velice nákladná a neekonomická.

Posuzování ostatních částí zařízení tj. stožáry , kabelové vedení atd. by dalo na dalších 10 stran. Tolik prostoru není. Z předložených statistických dat se dá jen orientačně posoudit celkové vybavení soustav VO. Ale dá se předpokládat, že u obcí s počtem obyvatel do 20.000 jsou soustavy VO fyzicky zastaralé a na konci své životnosti . Jestliže budu předpokládat, že se jedná cca o 60 % celkového počtu SM na území ČR, tak je to cca 850.000 SM s průměrným příkonem 1 světelného místa cca 139 W.

V případě rekonstrukce těchto světelných míst by se dal za použití nejmodernějších technologií snížit instalovaný příkon na 1 SM o cca 50 W. Bohužel finanční možnosti měst a obcí nejsou tak velké, aby se to podařilo . Jen výměna svítidel v počtu cca 850.000 ks by při průměrných cenách stála 6,8 miliard a základní pasportizace VO pro uvedený počet 850.000 ks je odhadnuta na cca 170 mil.Kč.

Bez účinné pomoci státu v této oblasti se obce nikam nehnou a stávající stav VO se bude postupně zhoršovat . V České republice není žádný samostatný dotační titul, který by byl určen je na veřejné osvětlení a přitom je to jedna z nejrychlejších návratností vložených investic v rámci úspor el.energie.Tato přednáška je jen základní úvahou jakým způsobem by se mělo postupovat při obnově VO . Bez cílené pomoci státu to nebude možné a za pár let se můžeme dopracovat k tomu, že nebudeme v některých částech ČR svítit.

Veřejné osvětlení je jednou ze základních služeb obyvatelstvu . Bez VO si dnes občané neumí představit život ve městě či obci, o čemž jsme se přesvědčili v Libereckém kraji, kde jsme na hodinu vypnuli cca 70.000 SM. Reakce občanů na sebe nedaly dlouho čekat.

Literatura

Manuál veřejného osvětlení pro města a obce , Červen 2001, SEVEN, Středisko pro efektivní využívání energie. Metodické pokyny pro obnovu , provoz a údržbu VO , VŠB Ostrava 2008, Prof.Ing.K.Sokanský CSc. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2009 – Český statistický úřad. Data z pasportů VO fa ELTODO a stav VO v Libereckém kraji 2008 , J.Tesař.